

Krzysztof Walenta

CMENTARZYSKO LUDNOŚCI KULTURY WIELBARSKIEJ
Z OKRESU RZYMSKIEGO
W BRUSACH, STAN. 11, GM. LOCO, WOJ. BYDGOSKIE

Okolice Brus od dawna znane są jako miejsce stosunkowo intensywnego osadnictwa pradziejowego¹. Szczególnie bogate materiały pochodzą z wczesnej epoki żelaza, kiedy to omawiany teren zamieszkiwała ludność kultury pomorskiej². Z okresu rzymskiego zarejestrowano nieco mniej śladów osadnictwa. Pierwsze stanowisko z okresu rzymskiego odkryto już u schyłku XIX w. w niezbyt odległych Kosobudach, gdzie jako popielnicy użyto brązowego wiadra importowanego z prowincji rzymskich³. Mniej więcej w tym samym czasie odkryto w Brusach na stan. 8 grób popielnicowy wyposażony w grzebień kościany z brązowymi nitami⁴. W okresie międzywojennym odkryto grób popielnicowy w Orliku⁵. Wymienione stanowiska zweryfikowane zostały w czasie badań powierzchniowych, a ich lokalizacja potwierdzona przez świadków odkrycia lub osoby ich

¹ J. Karnowski, *Starożytności bruskie*, "Zabory" 1935, R. I, nr 8; 1937, R. III, nr 1-3, s. 10-12.

² L. J. Żuka, *Osadnictwo starożytne i wczesnośredniowieczne na terenie powiatu chojnickiego*, "Pomorania Antiqua" 1974, t. V, s. 175-210; K. Walenta, *Najstarsze dzieje Brus i okolic*, [w:] *Dzieje Brus i okolic*, Chojnice-Gdańsk 1984, s. 11-26.

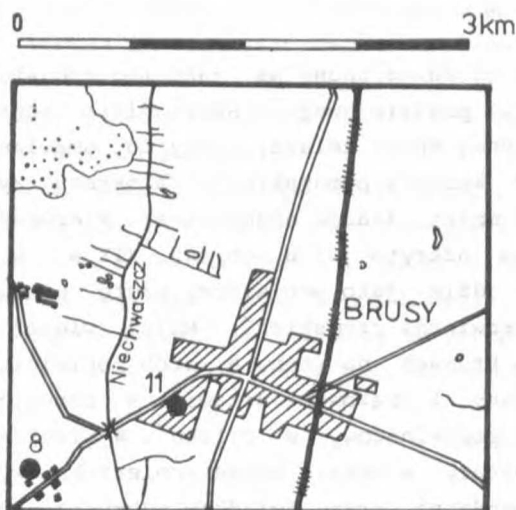
³ "Amtlicher Bericht W.P.M.", 1900, s. 45-46.

⁴ E. Blume, *Die germanischen Stämme und die Kulturen zwischen Oder und Passarge zur römische Kaiserzeit*, Würzburg 1915, t. I, s. 193, t. II, s. 144.

⁵ Z. Rajewski, *Nowe nabytki Działu Przedhistorycznego Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu w latach 1926-1927*, "Przegląd Archeologiczny", 1928, t. IV, s. 262.

znające. Nie wyjaśnione natomiast zostały okoliczności i miejsce odkrycia kłii szklanych paciorków z Lubni⁶. Najciekawszych znalezisk z okolic Brus dostarczyły jednak cmentarzyska z Leśna⁷ (Leśno stan. 1 - cmentarzysko grobów książęcych; Leśno stan. 2 - cmentarzysko kurhanowe).

Systematyczne badania omawianego mikroregionu od szeregu lat prowadzi Ekspedycja Wykopaliskowa Uniwersytetu Łódzkiego, koncentrując prace w Leśnie. W roku 1982 do naszej Ekspedycji dostarczona została rozbita popielnica z przepalonymi kośćmi ludzkimi, odkryta przez Jana Drobińskiego w czasie wykonywania wykopu kanalizacyjnego we własnym ogródku znajdującym się przy ul. Jagiellońskiej nr 1 (rys. 1).

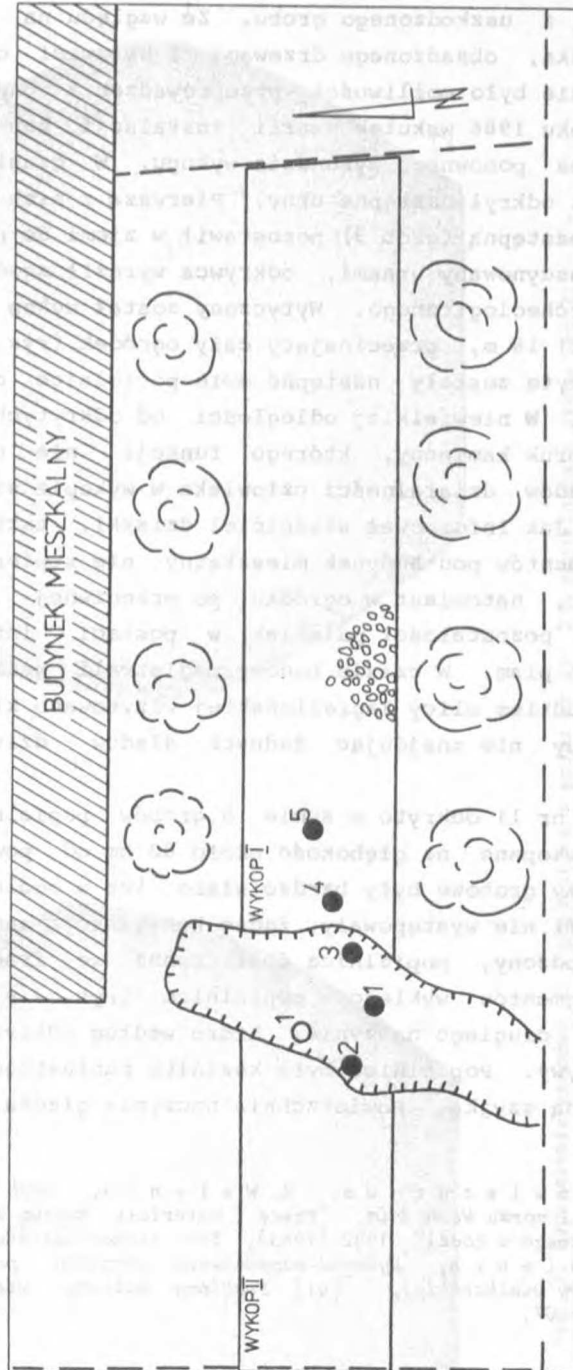

Rys. 1. Plan sytuacyjny

Wkrótce po zgłoszeniu odkrycia przeprowadzono wizytację stanowiska, nie stwierdzając we wspomnianym wykopie kanalizacyjnym żadnych śladów działalności kulturowej człowieka poza kilkoma fragmentami ceramiki i przepalonymi kośćmi ludzkimi pochodzącymi

⁶ Ł u k a, *Osadnictwo starożytne...*, s. 196-197.

⁷ L. J. Ł u k a, *Dwa importowane naczynia z okresu rzymskiego odkryte w miejscowości Leśno pow. Chojnice*, "Wiadomości Archeologiczne", 1954, t. XXII,

Rys. 2. Plan wykopu z rozmieszczeniem grobów

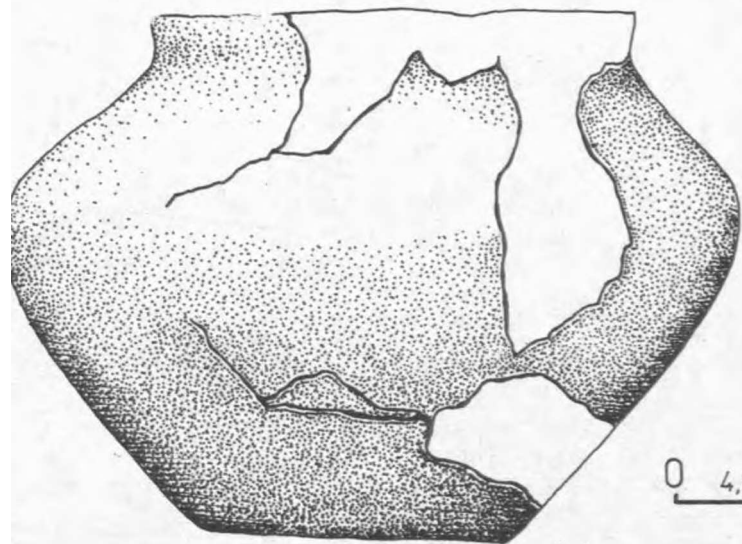
najprawdopodobniej z uszkodzonego grobu. Ze względu na niewielkie rozmiary ogródka, obsadzonego drzewami i krzewami owocowymi oraz warzywami, nie było możliwości przeprowadzenia badań wykopaliskowych. W roku 1986 wskutek awarii instalacji kanalizacyjnej zaszła potrzeba ponownego wykonania wykopu. W czasie tych prac Jan Drobiński odkrył następne urny. Pierwszą z nich sam wykopał (grób 2), następną (grób 3) pozostawił w ziemi do przyjazdu archeologów. Zafascynowany urnami, odkrywca wyraził zgodę na wykonanie sondażu archeologicznego. Wytoczony został wykop szerokości 2 m i długości 16 m, przecinający cały ogródek (rys. 2). W czasie badań odkryte zostały następne dwie popielnice oznaczone jako groby 4 i 5. W niewielkiej odległości od odkrytych grobów odsłonięto luźny bruk kamienny, którego funkcji nie ustalono. Żadnych innych śladów działalności człowieka w wykopie sondażowym nie stwierdzono. Jak informował właściciel działki, także w czasie kopania fundamentów pod budynek mieszkalny nie stwierdzono obecności popielnic, natomiast w ogródku po przeciwnej stronie budynku zauważono pozostałości palenisk w postaci intensywnie czarnych, owalnych plam. W czasie budowy magistrali kanalizacyjnej biegnącej środkiem ulicy Jagiellońskiej wizytowano kilkakrotnie głębokie wykopy nie znajdując żadnych śladów działalności człowieka.

Na stanowisku nr 11 odkryto w sumie 5 grobów popielnicowych. Popielnice były wkopane na głębokość około 80 cm od powierzchni współczesnej. Jamy grobowe były bardzo słabo lub w ogóle nieczytelne. Nad grobami nie występowały żadne konstrukcje kamienne.

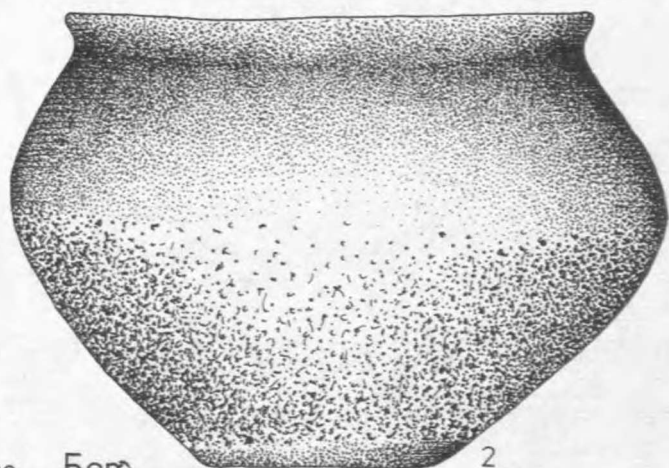
Grób 1 - uszkodzony, popielnica dostarczona we fragmentach, z otrzymanych fragmentów wyklejono popielnicę (rys. 3 - 1) oraz fragment krawędzi drugiego naczynia, które według odkrywcy pełniło funkcję pokrywy. Popielnica była kształtu baniastego, z niewielką cylindryczną szyjką. Powierzchnia naczynia gładka, barwa

---

s. 175-179; M. Kanwischerowa, K. Walenta, *Grób księżęcy z Leśna gm. Brusy na Pomorzu Wschodnim*, "Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi" 1982 (1985), Ser. archeologiczna, t. XXIX, s. 101-122; K. Walenta, *Wybrane zagadnienia obrządku pogrzebowego wczesnej fazy kultury wielbarskiej*, [w:] *Problemy kultury wielbarskiej*, Słupsk 1981, s. 193-207.

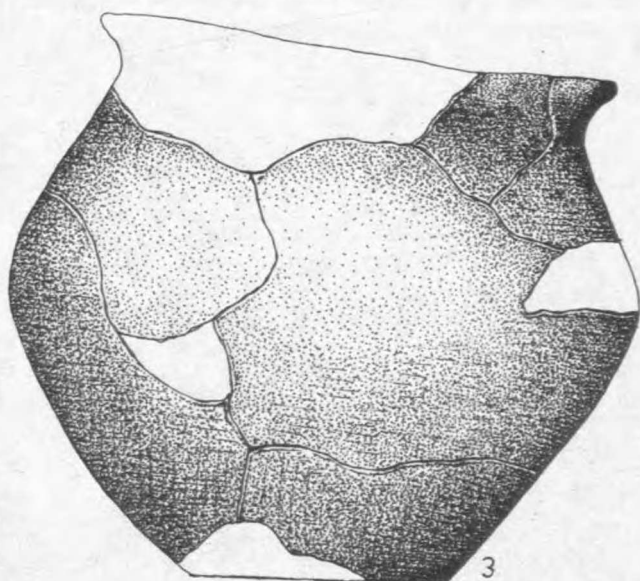

1

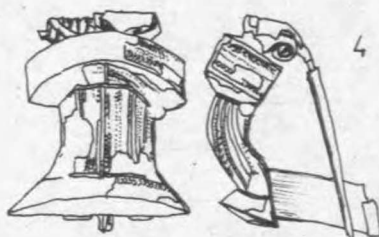

2

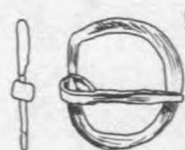
0 4,5,6,7,8,9,10 5cm

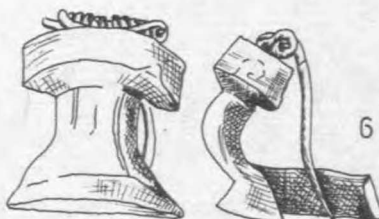
3

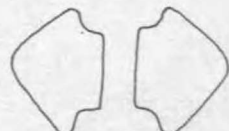
4

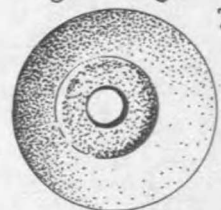
5

6

7

0 1,2,3,11,12 10cm

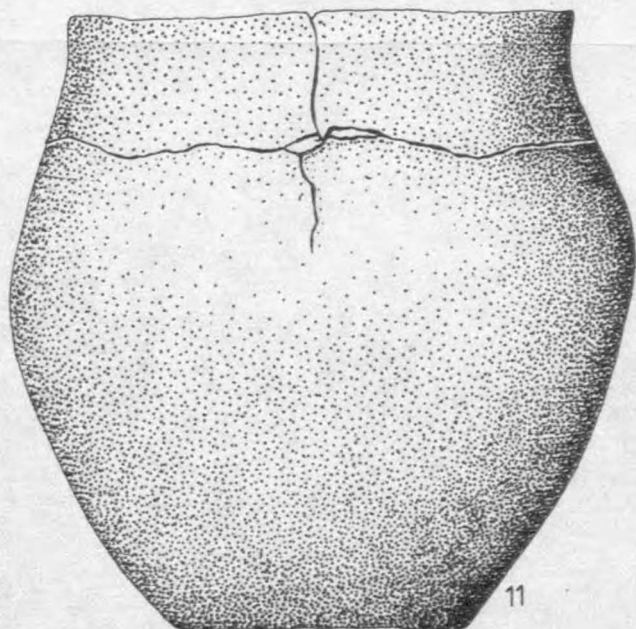
8

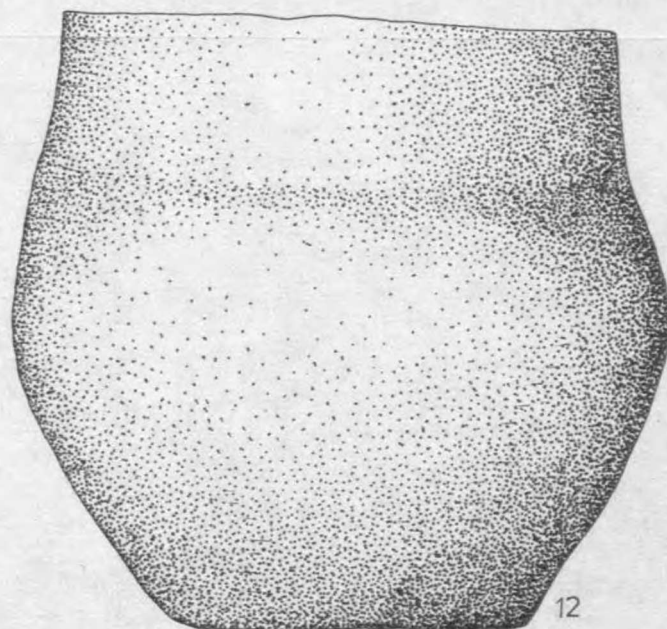
9

10

11

12

szara. Materiał kostny niekompletny, nie pozwolił na określenie płci. Wiek określono na ok. 40 lat⁸.

Grób 2 - popielnica wydobyta w całości, materiał kostny nie-naruszony. Popielnica dwustożkowa, z lekko wychyloną krawędzią. Powierzchnia naczyń w górnych partiach gładzona, poniżej największej wydętości brzuśca lekko chropowata. Barwa czarna (rys. 3 - 2). Wyposażenia nie stwierdzono. Kości pochodziły od jednego osobnika, prawdopodobnie kobiety w wieku około 40 lat.

Grób 3 - popielnica dwustożkowa, wykonana niestarannie, z krawędzią silnie wychyloną na zewnątrz. Powierzchnia naczyń gładka, barwa szaroczarna (rys. 3 - 3). Wyposażenie grobu składało się z dwóch brązowych zapinek typu A. V 130 (rys. 3 - 4, 6). Na jednej z zapinek zachowały się srebrne blaszki. Kolejnym zabytkiem była brązowa sprzączka do pasa z półkolistą ramą, wykonaną ze spłaszczonego drutu (rys. 3 - 5). Kości pochodziły od jednego osobnika, prawdopodobnie mężczyzny w wieku 50-65 lat.

Grób 4 - popielnica baniasta z cylindryczną szyjką. Powierzchnia naczyń gładka, barwa szaroczarna (rys. 3 - 11). Wyposażenie stanowił jedynie niewielki fragment grzebienia kościanego. Kości pochodziły od jednego osobnika - mężczyzny w wieku około 40 lat.

Grób 5 - popielnica baniasta z cylindryczną szyjką. Powierzchnia naczyń gładka, barwa szaroczarna (rys. 3 - 12). Wyposażenie grobu stanowiły: brązowa zapinka z podwiniętą nóżką, zbliżona do typu A. VI 168 (rys. 3 - 8), fragment kabłąka drugiej, identycznej zapinki (rys. 3 - 10), srebrna klamerka esowata typ B według J. Kmiecńskiego (rys. 3 - 9) oraz gliniany pręślik dwustożkowy (rys. 3 - 7). Kości pochodziły od jednego osobnika, prawdopodobnie mężczyzny w wieku 50-65 lat.

Opisany materiał pozwala datować odkryte cmentarzysko na fazę B2-C1 okresu rzymskiego, a więc na przełom okresu wczesno- i późnorzymskiego. Faza ta jest licznie reprezentowana w tej części Pomorza. Znajduje analogie w niezbyt odległym Leśnie⁹, jak i

⁸ Analizę antropologiczną wykonał mgr Grzegorz Mazur z Zakładu Antropologii Uniwersytetu Łódzkiego.

⁹ W a l e n t a, *Wybrane zagadnienia...*, s. 198-203.

reprezentatywnych Odrach¹⁰. Pewnym wyróżnikiem jest niewielka liczba grobów odkryta na stanowisku. Zwraca także uwagę fakt występowania w grobach szczątków tylko osobników dorosłych. Można przypuszczać, że omawiane cmentarzysko stanowiło jeden z elementów kompleksu osadniczego rozlokowanego wzdłuż brzegów doliny Niechwaszczy, rejonu dość intensywnie eksploatowanego osadniczo, na co wskazuje liczba odkrytych stanowisk i stosunkowo bogate wyposażenie grobów. Można zatem przypuszczać, że w miarę postępu badań liczba stanowisk archeologicznych będzie się zwiększać.

Krzysztof Walenta

THE CEMETERY OF POPULATION OF THE CULTURE OF WIELBARK
FROM THE ROMAN PERIOD IN BRUSY, EMPLACEMENT NO. 11, COMMUNITY LOCO,
DISTRICT BYDGOSZCZ

In 1982 and 1986 year's in Brusy, Jagiellońska st. 11 during earthwork was founding urn graves. The savework delived the next urn gravers. The most interesting graves aro no 3 with 2 bronze fibulas with silver plates A. V 130 and bronze buckle with semicircular frame ad grave no 5 with bronze filbula A. VI 168, fragment of second fibula the same type, silver clasp type B by J. Kmiecński and clay whorl. This equipment is dated on the turn of early and late Roman Period (phase B2/C1).

¹⁰ *Odry, cmentarzysko kurhanowe z okresu rzymskiego w powiecie chojnickim, Łódź 1968.*